

15/2/2015

נושאונט מס' 33

דבר העורך

שלום לכם,

בגיליון זה תוכלו למצוא מאמר של **משה ביאלי** העוסק הזרם האימפרסיוניסטי מחוץ לצרפת, וזאת בהמשך למאמר מהגיליון הקודם אשר כיסה את ראשיתה של תנועה זו. המאמר השני מתבסס על חומר שנמצא בעזבונו של חברנו המנוח **רון ברגר**. **רחל**, אלמנתו של רון, העבירה את החומר למערכת, ואנו ערכנו אותו לפורמט המתאים.

בסוף ינואר קיימנו מפגש של חברי האגודה תחת הכותרת "אסור, מותר ורצוי" באיסוף תימאטי. המפגש היה מוצלח מאוד, בין השאר בזכות נוכחות יפה של למעלה מעשרים חברים. יושב ראש איל"ת, **יצחק ברק**, ויושב הראש הקודם, **ד"ר יהושע מגר**, נשאו דברים בשילוב דוגמאות מאוספיהם. התפתח דיון מעניין, והנוכחים העלו שאלות רבות, אליהן התייחסו חברי הפאנל. חלקו השני של הדיון יתקיים במפגש הבא, ואז גם נשמע את הרצאתו של **מנחם לדור**.

בחודש מאי השנה תתקיים אליפות אירופה בבולאות תימאטית באסן שבגרמניה. תערוכה זו נערכת אחת לשנתיים, ובה מוצגים מיטב אוספי התמאטיקה מכלל היבשת. השנה התערוכה מהווה גם את האגף התימאטי של תערוכת "לונדון 2015" היוקרתית, כך שזהו אירוע חשוב במיוחד. בתערוכה ישתתפו שלושה מציגים ישראלים – יצחק ברק ושני החתומים מטה. בנוסף, ד"ר יהושע מגר ישמש כחבר באחד מצוותי השיפוט, וזהו כבוד גדול עבורו. בגיליון הבא נעדכן על תוצאות התערוכה. בהצלחה לכולם!

בברכה,
יורם ולורנס

ציירים אימפרסיוניסטים מחוץ לצרפת משה ביאלי

בגיליון הקודם של נושאונט פרסמתי מאמר המתאר את התפתחות סגנון הציור האימפרסיוניסטי בצרפת ואת נציגיו הבולטים. אולם סגנון הציור החדש התפשט לארצות נוספות רבות במספר דרכים: דרך אחת היא על ידי ציירים זרים שהתגוררו בפריז ונחשפו לעבודותיהם של האימפרסיוניסטים הצרפתים ואחר כך חזרו לארצותיהם. ציירים אלו, כגון **מארי קאסאט** מארצות הברית, ביצעו מעין "בוא אישי" של הסגנון לארצות מוצאם. יחד עם זאת, קיימים גם ציירים אחרים שציירו בסגנון זה למרות שלא הכירו מקרוב את עבודותיהם של הציירים בצרפת כמו הצייר היהודי-רוסי **איזאק לויתן**.

אם צעירה תופרת (1900)

מסיבת בסירות (1893-4)

מארי קאסאט

נתחיל בציירת ידועה מאוד מעבר לאוקיינוס – מארי קאסאט (1844-1926). קאסאט נולדה בארצות הברית, והגיע לפריז בשנת 1872. היא התיידדה עם הציירים האימפרסיוניסטים, ובעיקר עם דגה, וציירה בסגנון זה במשך תקופה ממושכת. היא נטלה חלק בארבע תערוכות שקיימה הקבוצה מתוך שמונה התערוכות האימפרסיוניסטיות שהתקיימו בפריז. קאסאט קידמה את עבודותיהם של האימפרסיוניסטים בארצות הברית באמצעות אחיה, ועודדה אספנים אמריקאים לרכוש את יצירותיהם לאוסף שלה.

שישקין: יער אורנים במחוז ויטקה (1872). לויתן: אגם (1900). יצירתו האחרונה והבלתי גמורה של לויתן

מארצות הברית נעבור לרוסיה, שם הציור בחיק הטבע היה מוכר. הבולט שבציירים הרוסים היה **איוואן שישקין** (1832-1898), אשר הקדיש עצמו לטבע הרוסי והיה מפעילי תנועת "הנודדים", אשר העדיפו לצייר את פשוטי העם והאיכרים, ויצרו בכך מעין

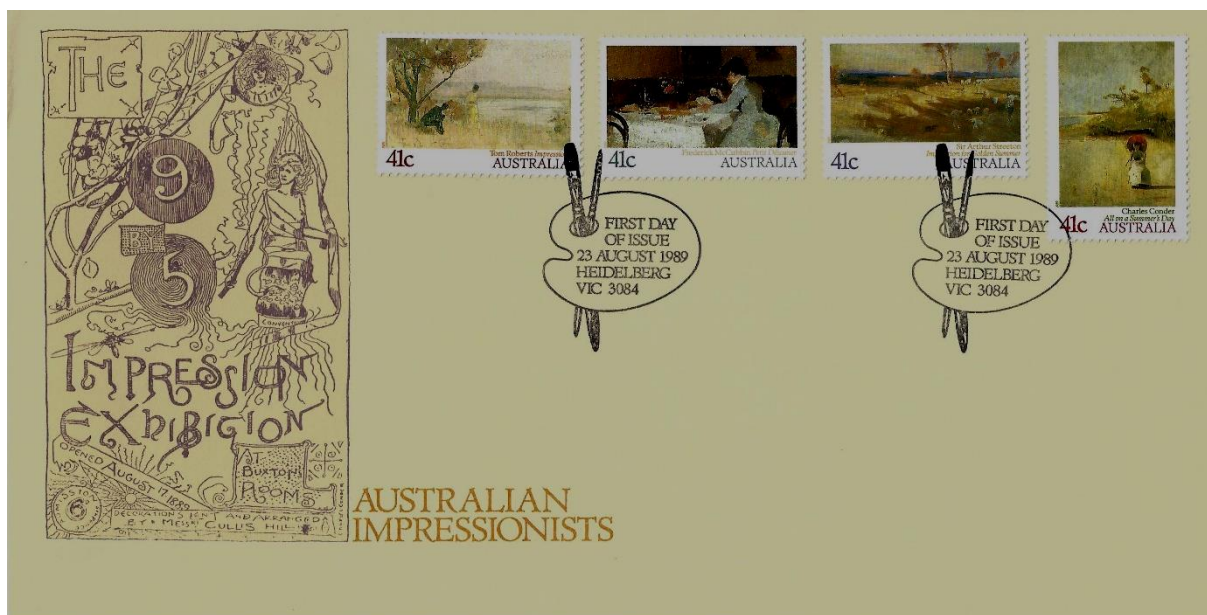

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

ריאליזם סוציאלי. לצד יצירות ריאליות אלו בולט איזאק לויטן (1860-1900), אשר יצירתו נעה בגבול שבין ריאליזם לאימפרסיוניזם. לויטן העדיף לצייר בטבע על מנת שיוכל לרשום את חילופי עונות השנה בעזרת שימוש מושכל בצבע אור וצל – גישה הדומה מאוד לאימפרסיוניזם. לויטן היה בן למשפחה יהודית עניה. כישוריו בלטו כבר בצעירותו, והוא קיבל מלגות והדרכה אשר הובילו אותו לפסגת הציור הרוסי.

בסוף שנות ה-80 ובתחילת שנות ה-90 של המאה ה-19 התקבצה קבוצת אמנים אוסטרלים באזור הכפרי היידלברג ממזרח לעיר מלבורן וציירו את הנוף המקומי. שני הבולטים שבקבוצה היו **טום רוברטס** (1856-1931) ו**פרד מקיובין** (1855-1917). רוברטס נולד באנגליה, ומשפחתו היגרה ליבשת החמישית בהיותו בן 13. הוא למד ציור באוסטרליה, ובשנת 1881 שב לאנגליה ולמד במשך שלוש שנים ברויאל אקדמי. עם שובו לאוסטרליה נמנה על מקימי קבוצת היידלברג. מקיובין נולד במלבורן למשפחה בת שמונה ילדים. הוא למד לצייר באוסטרליה והיה בין מקימי "אגודת הציירים האוסטרלים". בתחילת דרכו הוא נהג לצייר בטבע ולהשלים את ציוריו בסטודיו, אך בהמשך עבד אך ורק מחוץ לסטודיו. בעבודותיו ניכרת השפעה של **טרנר** בטיפול באור ובצבע וכן של הצייר הצרפתי **קורו**.

מעטפת יום ראשון של סדרת בולים אוסטרלית המוקדשת ליצירותיהם של חברי קבוצת היידלברג. הבול השמאלי מראה את "התרשמות" של רוברטס משנת 1888. לידו "ארוחת בוקר" של מקיובין מ-1889.

נחזור לאירופה: את הקו האימפרסיוניסטי בגרמניה הובילו **לוביס קורינת**, **מקס סלפוגט** ו**מקס ליברמן**. הציור בסגנון האימפרסיוניסטי גרם לשלושה להיות "יותר חופשיים עם הטיפול באור, בצבע ובאווירה של הציור". החשוב מהשלושה הוא מקס ליברמן (-1847, 1935). הוא נולד בברלין למשפחה יהודית מבוססת. בתחילה הוא למד משפטים ופילוסופיה, אבל החל משנת 1868 הקדיש את כישוריו לציור. בתחילת שנות השבעים של המאה ה-19 הוא ביקר ועבד בפריז וכן בכפר ברביזון ליד פונטבלו, שם פעלה קבוצת ציירים הקרויה אסכולת ברביזון, אשר העמידה את הטבע והנוף במרכז. בתקופה זו הוא הושפע בעיקר מקורו ומקורבה.

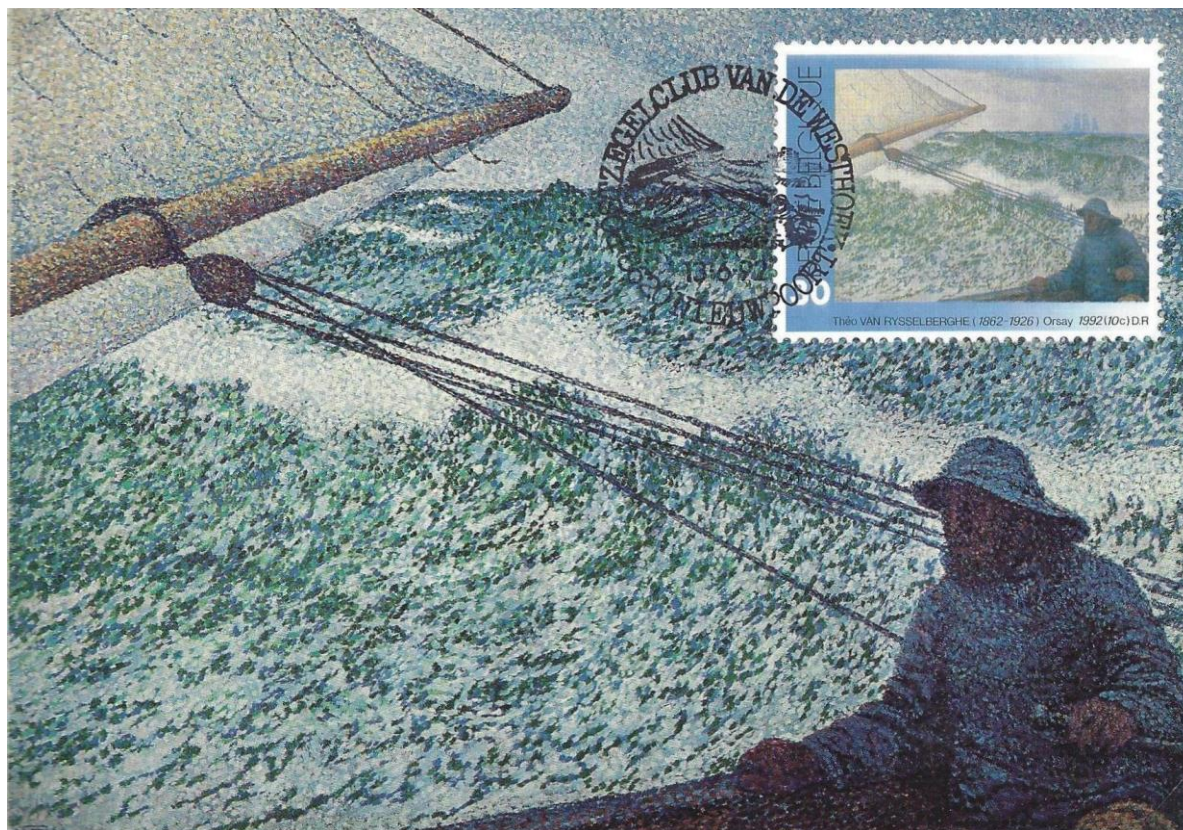

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

מעטפת יום ראשון מגרמניה ובה שני בולים עם ציורו של מקס ליברמן "הגינה של האמן בואנזה", 1918. הציור נראה גם האיור הצד שעל המעטפה.

באופן טבעי הארצות הסמוכות לצרפת הושפעו במידה ניכרת מזרם האימפרסיוניזם. הזכרנו את גרמניה, ועתה נעשה קפיצה קטנה לבלגיה. קבוצת "העשרים" (Les XX) התאגדה בבלגיה בשנת 1883, ובה עשרים אמנים (בעיקר ציירים, אך גם פסלים ומעצבים). הקבוצה ארגנה תערוכות שנתיות בהן הציגו את עבודותיהם לצד אורחים מוזמנים מראשי האימפרסיוניסטים בצרפת (מונה, פיסארו, סזאן וגוגן).

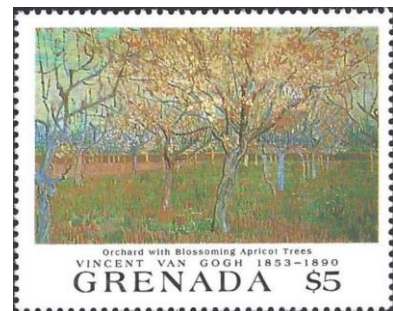
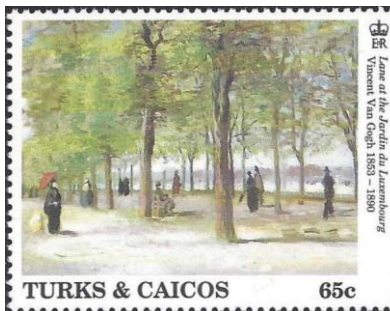

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

אחד החברים הבולטים בקבוצה היה **תיאו ואן רייסלברג** (1862-1926). הוא היה רק בן 17 כאשר קמה הקבוצה, ואף על פי כן היה אחד החשובים שבחבורה. ייתכן כי בשל גילו הצעיר הוא הושפע עמוקות מהסגנון האימפרסיוניסטי ואימץ אותו. בשלב מאוחר יותר של חייו הושפע ואן רייסלברג מסגנון הציור הנקרא פוינטיליזם – זרם פוסט אימפרסיוניסטי המבוסס של ציור בנקודות, אותו הוביל **ז'ורז' סרה**. גלוית מירב המוצגת לעיל היא של "ההגאי בסירה" – יצירה של ואן רייסלברג משנת 1892 הנמצאת במוזיאון ד'אורסה בפריז. יצירה זו נותנת ביטוי נאה לסגנון הפוינטיליזם.

בנקודה זו ברצוני להקדיש מספר מילים לאחד מגדולי הציירים אי פעם, **וינסנט ואן גוך** (1853-1890). מאמרים לאין ספור נכתבו אודות צייר מוכשר זה, ששם קץ לחייו בגיל 37. בהיותו בפריז נחשף ואן גוך לכל סיגנונות הציור ש"היו בסביבה", אולם באמצעות פיסארו הוא הכיר טוב יותר את הסגנון האימפרסיוניסטי. ואן גוך לא היה צייר אימפרסיוניסטי במלוא מובן המילה, אבל השפעות האימפרסיוניזם סייעו לו להיות משוחרר יותר ביצירה שלו.

שלוש יצירות אימפרסיוניסטיות של ואן גוך. מימין: "פרדס עם עצי משמש פורחים", 1888. באמצע: "שביל בגני לוקסמבורג", 1886. משמאל: "גשר לנגלואה בארל", 1888.

יונקינד: "שפל באונפלר", 1864

ואם בציירים הולנדים עסקין הרי שראוי להזכיר גם את **יוהאן בארטולד יונקינד** (1819-1891), שנולד בכפר קטן ליד רוטרדם. בשנת 1843 הוא עבר לגור בפריז, והכיר מקרוב את מונה, **בדין** ואחרים. ביצירותיו האימפרסיוניסטיות ניכרת, יותר מכל, השפעתו של מונה.

האימפרסיוניזם, זרם אמנות שהחל בתערוכה בודדת בפריז בשנת 1874 זכה, אם כן, לתפוצה כלל עולמית. תוך שנים מעטות נולדו זרמים חדשים, שספק אם היו נוצרים לולא האימפרסיוניזם. אנו, חובבי האמנות, חייבים לפיכך להודות לא רק ליוצרי זרם האימפרסיוניסטים, אלא גם לאותם אמנים שסייעו בהפצת זרם חדשני זה.

משה ביאלי אוסף את התנ"ך בראי האמנות, ציורי מערות וסלעים, וכן נושאים שונים הקשורים באמנות הציור. כתובתו למשלוח תגובות: mobilom@bezeqint.net

מעטפה חובקת עולם רון ברגר

לפני כשנתיים הלך לעולמו **רון ברגר**, מי שהיה בעבר עורך נושאון ויושב ראש איל"ת. **רחל**, רעייתו של רון, מצאה בעיזבוננו את הטיטוה של מאמר זה, אשר רון הכין אך לא זכה לפרסם. רון ביקש להודות לידידו **מאוריסינו יגר** על הסיוע בהכנת המאמר.

* * *

*

אחד הנושאים ה"חמים" בתמאטיקה הוא השימוש בחותמות ממקומות אשר לשמם נודעת משמעות תימאטית. הקורא מופנה, למשל, למאמר "לכל מקום יש שם" שהתפרסם בגליון מס' 19 של נושאונט, ואשר עוסק בפן התימאטי של הנושא – מתי שמו של מקום הוא אמנם רלוונטי מבחינה תימאטית.

במאמר זה ברצוני להתמקד בפן הבולאי של הנושא. במספר תצוגות ראיתי שימוש בחותמות ממקומות רלוונטיים, אך החותמות היו מודרניות ולעיתים אף סופר מודרניות. במקרים אלו ניכר כי המציג לא עשה כל מאמץ להשיג פריט בולאי איכותי, אלא הסתפק בפריט הבולאי הראשון שנקרא בדרכו. בדרך זו המציג אמנם מפגין ידע תימאטי, אך התועלת מכך מתקזזת על ידי החולשה הבולאית. ברצוני להדגים כיצד ניתן "לעשות זאת נכון" ולשלב ידע תימאטי עם ידע בולאי וזאת במחיר סביר בהחלט.

לפני מספר שנים גילית את דבר קיומה של עיירה בשם La Tigra הנמצאת בצפון מערב ארגנטינה. שם העיירה מתייחס, כמובן, לטיגריס, שהוא הטרף המקומי הגדול ביותר. לפיכך חיפשתי פריט בולאי הנושא את שם המקום. הבעיה היא, שמדובר בעיירה זעירה – בשנת 2001 חיו במקום רק כ-4,500 איש, כך שקשה למצוא אפילו חותמת סופר מודרנית ממקום זה, קל וחומר מהתקופה הקלאסית.

לשמחתי הצלחתי לאתר מעטפה שהיא כיום בת כ-120 שנה מה"חור" הזה. יש לזכור כי מרבית תושביה של העיירה היו ממוצא אינדיאני, ורובם היו עניים מרודים וחסרי השכלה פורמאלית. למעטפה יש היסטוריה בולאית מכובדת, אותה אציג כאן לפניכם.

בעיירה פעל סניף של חברה בשם Augiot, ובסוף אוקטובר 1894 מנהל הסניף (או אחד האנשים שעבדו עבורו) החליט לשלוח מכתב רשום לחו"ל. האיש הכניס את המכתב למעטפה מבולת מראש (דבר בוליים) עם בול מודפס של חמישה צנטאבוס ולקח אותו לסניף הדואר בעיירה. פקיד הדואר שקל את המעטפה ורשם כי משקלה הוא 10 גרם (כיתוב בצד ימין למעלה), ולפיכך נדרש השולח לשלם תוספת תשלום בסך 24 צנטאבוס. לאחר הדבקת הביול הנוסף הטביע פקיד הדואר על המעטפה חותמת דואר רשום עם שם העיירה והוסיף בכתב ידו את מספר הרישום 129 (שמאל למטה) **מבלי** להחתים את הבולים. המעטפה הוכנסה לשק הדואר הרשום ויצאה לדרכה.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית
בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

כעבור מספר ימים, ב-29 או ב-30 לאוקטובר, הגיעה המעטפה לבואנוס איירס. כאן הבחין מישהו כי הבולים כלל לא הוחתמו ולא נפסלו לשימוש חוזר, והחתים אותם. תאריך ההחתמה נפל, לרוע המזל, בדיוק בין שני הבולים, כך שקשה לקרוא אותו בדיוק. בכל מקרה, בשלב זה הייתה המעטפה שלנו מוכנה לצאת לדרכה אל העולם הגדול.

את מסעה אל מעבר לים החלה המעטפה שלנו בספינה לאנגליה, בקצה השני של האוקיינוס האטלנטי, תוך שהיא חוצה את קו המשווה מדרום לצפון. ב-26 בנובמבר, כחודש לאחר שנשלחה, הגיעה המעטפה ללונדון. כאן הוטבעה עליה חותמת מעבר אדומה האופיינית לדואר רשום, אשר נראית בצד ימין למטה של חזית המעטפה.

התחנה הבאה בדרך נמצאת באינדונזיה, שאז נקראה הודו המזרחית ההולנדית. על גב המעטפה נמצא חותמת מעבר מהעיר סאמאראנג מה-30 בדצמבר (צד ימין באמצע). למחרת הגיעה המעטפה לסוראבאיה שביאווה, שהייתה אחת הערים הגדולות והחשובות באזור. על גב המעטפה מופיעה גם חותמת של סוראבאיה מהיום האחרון של השנה האזרחית.

עד כה הספיקה כבר המעטפה לעבור ממערב למזרח שני שלישים מהיקף כדור הארץ, תוך שהיא חוצה את קו המשווה פעמיים. לכאורה, בתום מסע של חודשיים הייתה המעטפה אמורה להגיע אל המנוחה ואל הנחלה, מאחר והיא ממוענת למר דה הוג (de Hoog) בסוראבאיה שבאי יאווה. אלא שמר דה הוג סרב לקבל את המעטפה לידי

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

מסיבה כלשהיא. אולי הוא חשב שמדובר בחשבון אותו לא היה מעוניין לשלם? בכל מקרה לפקיד הדואר המקומי לא נותר אלא לציין על גבי למחוק בעפרון כחול את כתובת הנמען ולציין על גבי המעטפה כי הנמען אינו מסכים לקבל את המכתב (כיתוב בהולנדית בכחול על חזית המעטפה). יד אחרת, אוחדת בעט שחור, רשמה על גב המעטפה את המלה הצרפתית Refusee – מסורב.

אילו היה המכתב נשלח בדואר רגיל היה זה מן הסתם סופו של המסלול, והוא היה "נקבר" במשרד לדברי דואר שאין להם דורש. באנגליה ובמושבותיה נקראו משרדים אלו בשם המצמרר Dead letter office, שלעיתים קרובות קוצר לראשי התיבות D.L.O. אבל המעטפה שלנו נשלחה בדואר רשום, כך שהיא נאלצה לעשות את הדרך חזרה. ב-14 בינואר 1895 היא עוברת בסניף הדואר המרכזי בשכונה של הממשל הקולוניאלי ההולנדי באינדונזיה – שכונת וולטורדן (Welteverden) בבאטביה, העיר המוכרת לנו כיום כג'קארטה. ביקור זה מונצח בחותמת הדואר הנראית בצד ימין באמצע צידה האחורי של המעטפה.

בבאטביה המעטפה עולה אחר כבוד על ספינה המפליגה דרך תעלת סואץ לים התיכון, כשבדרכה היא חוצה את קו המשווה (בפעם השלישית) מדרום לצפון, אך הפעם בים ההודי. הים התיכון המעטפה מגיעה לנמל מארסיי, ומשם צפונה באמצעות רכבת לליון. במהלך הנסיעה ברכבת היא מוחתמת (צד שמאל למטה) בחותמת של דואר הרכבת מארסיי-ליון, והתאריך הוא האחד בפברואר.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

איננו יודעים היכן עלתה המעטפה על אוניה נוספת, אך על גבי אוניה זו היא נאלצה לחצות שוב את קו המשווה, במהלך פברואר או מרץ. ב-13 במרץ היא מגיעה לבואנוס איירס, לאחר מסע בן ארבעה חודשים וחצי, במהלכו עברה מרחד השווה ליותר מהקפה וחצי של כדור הארץ. בכך לא תם סיפורנו: פקיד הדואר מחשב את דמי הדואר שיש לגבות מהשולח אליו היא מוחזרת, שהרי מישוהו צריך לשלם על הדרך חזור. מחיר המשלוח הוא 24 צנטאבוס, אבל מאחר ואנו עוסקים בדמי דואר הרי שיש כפל תשלום, ולכן בצד ימין למטה של חזית המעטפה נרשם "48" כדמי הדואר שיש לגבות. אין לנו כל הוכחה שדמי דואר אלו אכן שולמו, אבל במידה רבה של ביטחון ניתן להניח שהתשובה היא חיובית.

עייפה ממסעה המפרך נחה המעטפה בארגנטינה, ארץ מוצאה, כמעט מאה שנה. עד שהיא הגיעה לידינו של סוחר בולים ארגנטינאי שהעמיד אותה למכירה. אספן בולים ירושלמי שחיפש נואשות פריט בולאי מ-La Tigra שילם עבורה 35 דולר, וזכה בפריט הכולל את שם העיירה וסיפור מרתק מתחום תולדות הדואר.

ועתה אימרו לי אתם: האין מעטפה זו עדיפה עשרות מונים על חותמת סתמית ומודרנית מאותה עיירה?